

Rapport 2012:20

Arkeologisk förundersökning

VA-anlutningar invid Kanalgatan

RAÄ 14

Kanalgatan och Söderköping 2:84

Söderköpings stad och kommun

Östergötlands län

Emma Karlsson

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

AVDELNINGEN FÖR ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

VA-anslutningar invid Kanalgatan

Innehåll

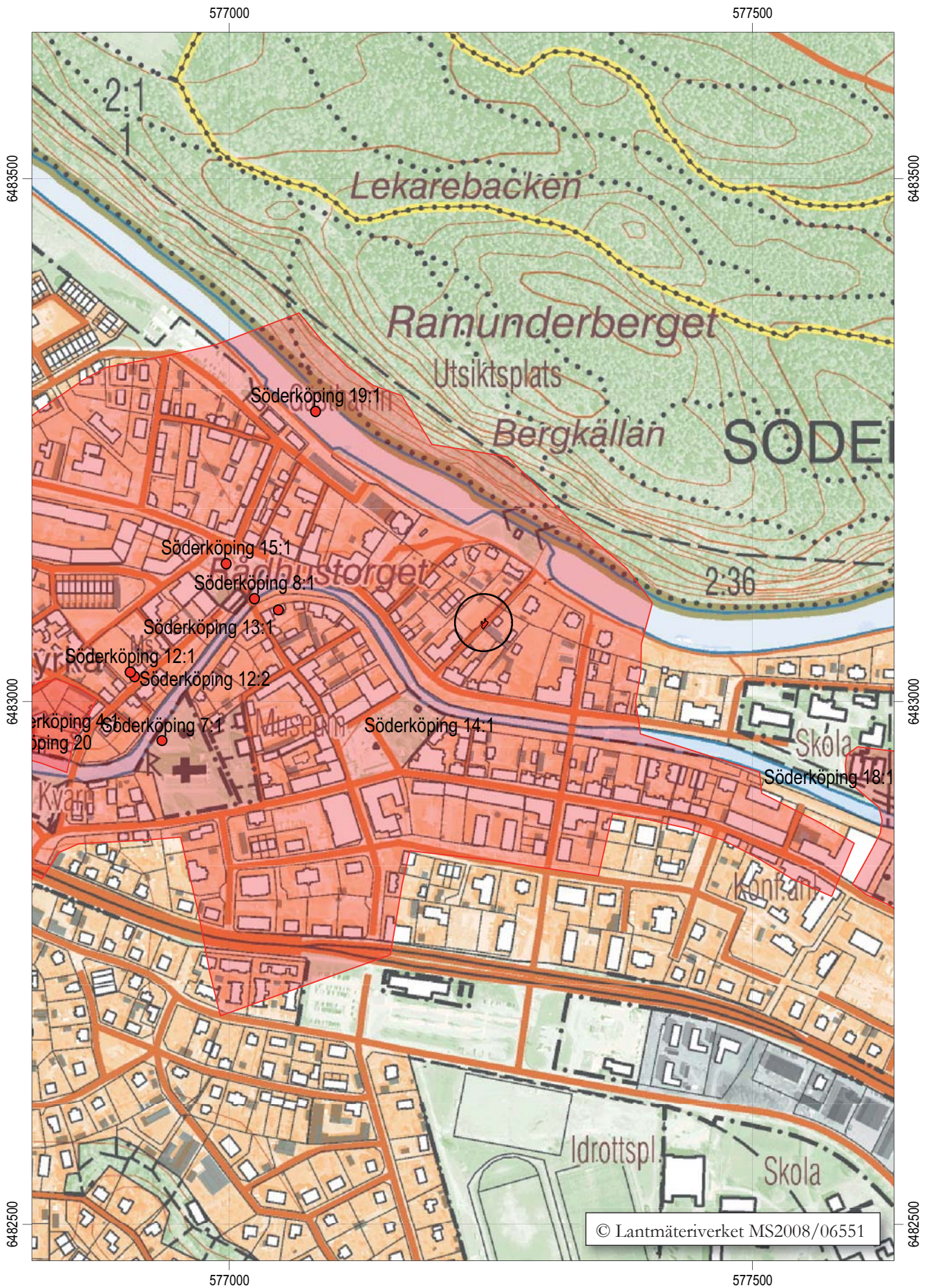
Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte och metod	5
Resultat	5
Referenser	8
Tekniska uppgifter	9
Bilaga 1. Ritningar	10
Bilaga 2. Fyndlista	12

Sammanfattning

Östergötlands museum genomförde i november 2011 en arkeologisk förundersökning i Kanalgatan och i fastigheten Söderköping 2:84, Söderköping stad och kommun, Östergötland. Vid undersökningen framkom flera kulturlager varav ett var ett tjockt lager med träflis och bark. I träflislagret hittades fynd såsom yngre rödgods, stengods och ornerat ben. Vidare påträffades stenar och träfragment vilka sannolikt ingår i en syllkonstruktion respektive ett trägol. Syllstensraden hade en riktning som i stort sett överstämmer med dagens riktning på Kanalgatan.

Emma Karlsson
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan, blad 64F 8h SO, med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5 000.

Inledning

Det aktuella arbetet föranleddes av schaktning för två VA-anslutningar till fastigheten Söderköping 2:84 (kv von Platen 10 och 11) invid Kanalgatan, Söderköpings stad och kommun, Östergötland. Arbetet omfattade ursprungligen endast ett större schakt i Kanalgatan, i befintliga ledningsschakt. Då sträckan sedan tidigare varit föremål för en arkeologisk undersökning gav Länsstyrelsen tillstånd till ingreppet. Under arbetets gång tillkom dock två mindre schakt, från gatan och in på berörd fastighet. När ett av dessa schakt togs upp framkom en större sten och träfragment varvid exploitören avbröt arbetet och kontaktade Länsstyrelsen. Länsstyrelsen gav därefter läns museet i uppdrag att utföra en arkeologisk förundersökning. Arbetet omfattade följaktligen enbart de två mindre schakten. Sammanlagt undersöktes en ca 7 m lång sträcka. Schakten var 0,6-1,2 m breda samt ca 2 m djupa. Uppdragsgivare var SM Entreprenad AB. Fältarbetet utfördes i november 2011 efter beslut från Länsstyrelsen Östergötland. Ansvarig för fältarbetet och rapportarbetet var undertecknad.

Områdesbeskrivning

Undersökningsområdet är beläget i Söderköpings stad, inom det medeltida stadsområdet RAÅ 14. Söderköping är belagt i skriftligt källmaterial från 1200-talets mitt. Redan under 1000-1100-talen var dock bebyggelse etablerad på platsen och orten fungerade då sannolikt som en centralort för det omgivande landskapet. Staden växte fram där Storån och Lillån möts och från dessa vattendrag var det möjligt att nå såväl Östersjön som Östergötlands inland. Sannolikt bidrog uppgrundningen av hamnområdet under senare delen av medeltiden till att staden under 1600-talet förlorade sin särställning som hamn- och handelsplats till förmån för Norrköping och Valdemarsvik (Broberg & Hasselmo 1978).

Det arkeologiska källmaterialet har visat på att en tät och regelbunden stadsbebyggelse växte fram under tidigt 1200-tal. Vid 1200-talets slut var de flesta av stadens medeltida institutioner fullt utvecklade. Gatunätet inom Söderköpings centrala delar har visat sig i stort vara det samma som under medeltiden med vissa förskjutningar och den skillnaden att en hel del mindre gränder försvunnit under årens lopp (Broberg & Hasselmo 1978).

Rådhusorget med dess hamn var Söderköpings hjärta och omgavs av Bergskvarteren i norr, Vintervadskvarteren i väst-sydväst samt Hagakvarteren i öst-sydöst. Söderköpings äldsta stadslämningar bör kunna återfinnas i området närmast Rådhusorget och längs med de vägar/vattenleder som sammanstrålar där. Det aktuella undersökningsområdet hör till en av dessa platser.

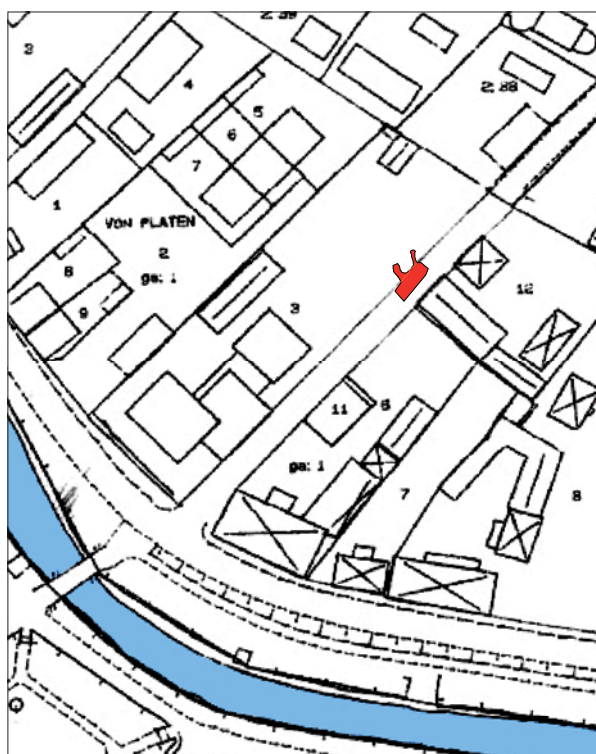
I anslutning till det nu aktuella området har flera arkeologiska undersökningar utförts. Med anledning av prospektering inför planerad byggnation inom den aktuella

fastigheten har provborrningar utförts. Vid borrningen gjordes en arkeologisk kontroll av proverna. De visade att kulturlager återfinns på ca 0,3 m djup under markytan. Lagren är sammanlagt 1,2-1,6 m tjocka och flera av dem innehöll träspån, träflis och bark vilket tyder på att bevarandeförhållandena för organiskt material är, som nästan alltid i Söderköping, mycket bra. Vidare kunde ett tydligt brandlager registreras på ca 1,25 m djup under markytan (Magnusson 2012).

Vid en undersökning, som utfördes 1976, på intilliggande tomt kv von Platen 2 påträffades bland annat lämningar efter en hamn. Lämningarna daterades genom fynd av äldre vendiskt svartgods till tidigmedeltid. Dessutom påträffades lämningar efter byggnader och kavelbroar från högmedeltid (Tesch 1985).

Vid schaktning för en telestation, ca 40 m sydväst om det aktuella undersökningsområdet, påträffades kulturlager på ca 0,5 m djup under markytan. Lagren hade en mäktighet om 2,5 m och innehöll bland annat lämningar efter bebyggelse från 1200-1400-tal. Undersökningsresultaten visar även på att området varit tätare bebyggt under 1200-talet än under senare perioder. Under 1300- och 1400-talen tycks dock tomtindelning blivit mer reglerad. Fyndmaterialet pekar på att det under 1300-talet har legat ett färgeri för textilier i området samt att här bedrivits benhantverk (Jacobsson 2007).

Vid en undersökning i kv von Platen 3, år 1991, fann man byggnadslämningar från 13-1400-talen. Husen var orienterade utmed med Kanalgatan (Tagesson 1991).

Figur 3. Adresskarta med den aktuella undersökningen markerad. Skala 1:1500.

I den norra delen av samma fastighet gjordes en mindre undersökning år 2007. Den undersökta sträckan var till stor del störd, dels av tidigare schaktningar men även av trädrötter. I botten av schaktet kunde dock en grundmur återfinnas. Stenmuren hade en nord-sydlig riktning och var parallell med Kanalgatan (Lundberg i manus)

När VA-ledningarna byttes ut i Kanalgatan år 1998 gjordes en omfattande arkeologisk undersökning. På sträckan kunde välbevarade kulturlager följas hela vägen från Ågatan i söder till Göta kanal i norr. Lagren var som mäktigast i söder där de mätte ca 2,3 m. De avtog därefter successivt åt norr för att vara ca 1,2 m i den nordligaste delen av sträckan. Lämningarna påträffades på 0,4-0,5 m djup under markytan och bestod till största del av äldre gatubeläggningar från 1200-talet och framåt. Som mest iaktogs sju gatunivåer där den yngsta fasen bestod av en kullerstensläggning medan övriga nivåer utgjordes av kavelbroar. (Carlsson 2009).

Syfte och metod

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var främst att styra markgreppet så att fast fornlämning skadades så lite som möjligt av det planerade arbetsföretaget. Fast fornlämning som berördes av schaktningen undersöktes avseende karaktär, omfattning och datering. Arbetet genomfördes som schaktningsövervakning. Samtliga lämningar av arkeologiskt intresse undersöktes och dokumenterades genom handritning. Schaktet mättes in med hjälp av RTK-GPS.

Resultat

Stora delar av det norra schaktet var, som ovan nämnts, redan grävt när arkeolog tillkallades. Undersökningen och dokumentationen försvärades dels av schaktens ringa bredd, dels av att ett kabelstråk och ett staket korsade

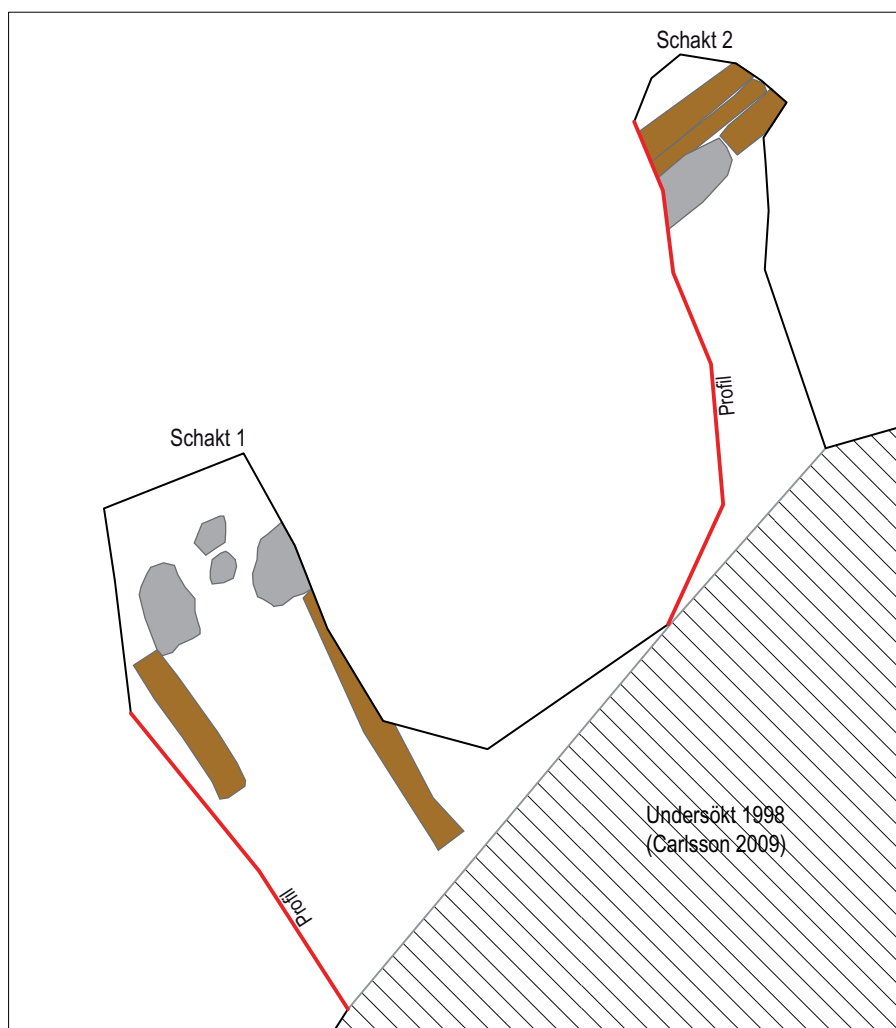
Figur 4. Det större schaktet i Kanalgatan berörde en sedan tidigare undersökt sträcka. Till höger i bild syns de två mindre schakten som omfattades av den nu aktuella undersökningen. Foto mot SV, Emma Karlsson, ÖM.

dem. Nedan följer tolkning och kortfattade beskrivningar av lämningarna. För utförliga lagerbeskrivningar hänvisas till bilaga 1. Det södra schaktet benämns nedan som S1 och det norra som S2.

Lämningarna, som bestod av 0,8-1,2 m tjocka kulturlager, anträffades på ca en meters djup under markytan. De yngsta lagren representerades av ask- och sotbemängda lager med en total mäktighet om ca 0,45 m (S1:L3-4). Därunder vidtog ett 0,4-0,9 m tjockt lager med träflis och bark. Lagret innehåller sannolikt flera skikt/nivåer men det var inte möjligt att skilja dem åt vid undersökningen (S1:L6, S2:L2). I lagret påträffades enstaka läderspill och obrända djurben samt fragment av yngre rödgods (trefotsgröta), stengods (kanna) och en ornerad benbit. Lädret och djurbenen tillvaratogs ej. Under träflislagret fanns ett 0,15-0,3 m tjockt, brunt, kompakt, fett, lager med inslag av träflis (S1:L7, S2:L4). I lagret hittades ett fragment av ett laggkärl (tillvaratogs ej). Därefter vidtog undergrund i form av lera.

I det norra schaktet påträffades även två större stenar samt fragment av träplankor vilka sannolikt ingår i en syllkonstruktion respektive ett trägol. Konstruktionen återfanns på 1,0-1,2 m djup under dagens markyta. En av stenarna låg i schaktets botten och den andra i schaktkanten. Den förstnämnda togs bort medan den andra kvarligger. Stenarna och träet ligger i en riktning som i stort sett överstämmer med dagens riktning på Kanalgatan.

Även i det södra schaktet framkom några större stenar samt ett par bättre bevarade trästockar. Stenarna framkom på drygt en meters djup, i toppen av träflislagret. De ligger på linje med stenarna i det norra schaktet och sannolikt ingår de i en och samma syllstenskonstruktion. Träet i södra schaktet låg vinkelrätt mot stensyllen. Huruvida de varit del av någon konstruktion gick dock inte att klargöra.

Figur 5. Planritning med påträffade konstruktioner av sten och trä. Ritad profil är markerad med röd linje. Skala 1:50.

Figur 6. Lämningarna i norra schaktet har tolkats vara rester efter en syllkonstruktion och ett trägolv.
Foto Emma Karlsson, ÖM.

Figur 7. I södra schaktet framkom flera stenar vilka sannolikt ingår i en syllstensrad. Huruvida trästockarna som påträffades i anslutning till stenarna ingått i någon konstruktion gick inte att fastställa vid undersökningen.
Foto Emma Karlsson, ÖM.

Referenser

- Broberg, B & Hasselmo M. 1978. *Söderköping. Medeltidsstaden 5*. Riksantikvarieämbetet & Statens Historiska Museum. Rapport Medeltidsstaden 5. Stockholm.
- Carlsson, C. 2009. *Bebyggelse och medeltida gatunivåer under Kanalgatan i Söderköping*. Östergötlands länsmuseum. Avdelningen för arkeologi. Rapport 2008:16.
- Jacobsson, B. 2007. *Kv Von Platen 2-3*. Rapportsammanställning, Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar. UV Mitt.
- Lindgren-Hertz, L. 1996. *Ågatan, mellan Nybrogatan och Rådhusstorget*. Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Rapport UV Linköping 1996:51.
- Lundberg, A. I manus. *Kv von Platen 3*. Östergötlands länsmuseum.
- Magnusson, M. 2012. *Kv von Platen 10 & 11*. Östergötlands museum. Avdelningen för arkeologi och byggnadsvård Rapport 2012:08.
- Tagesson, G. 1991. *Kv Von Platen 3*. Rapport. Östergötlands länsmuseum.
- Tesch, S. 1985. *Vid Storåns kant*. Östergötland. Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Rapport UV Linköping 1985:18.

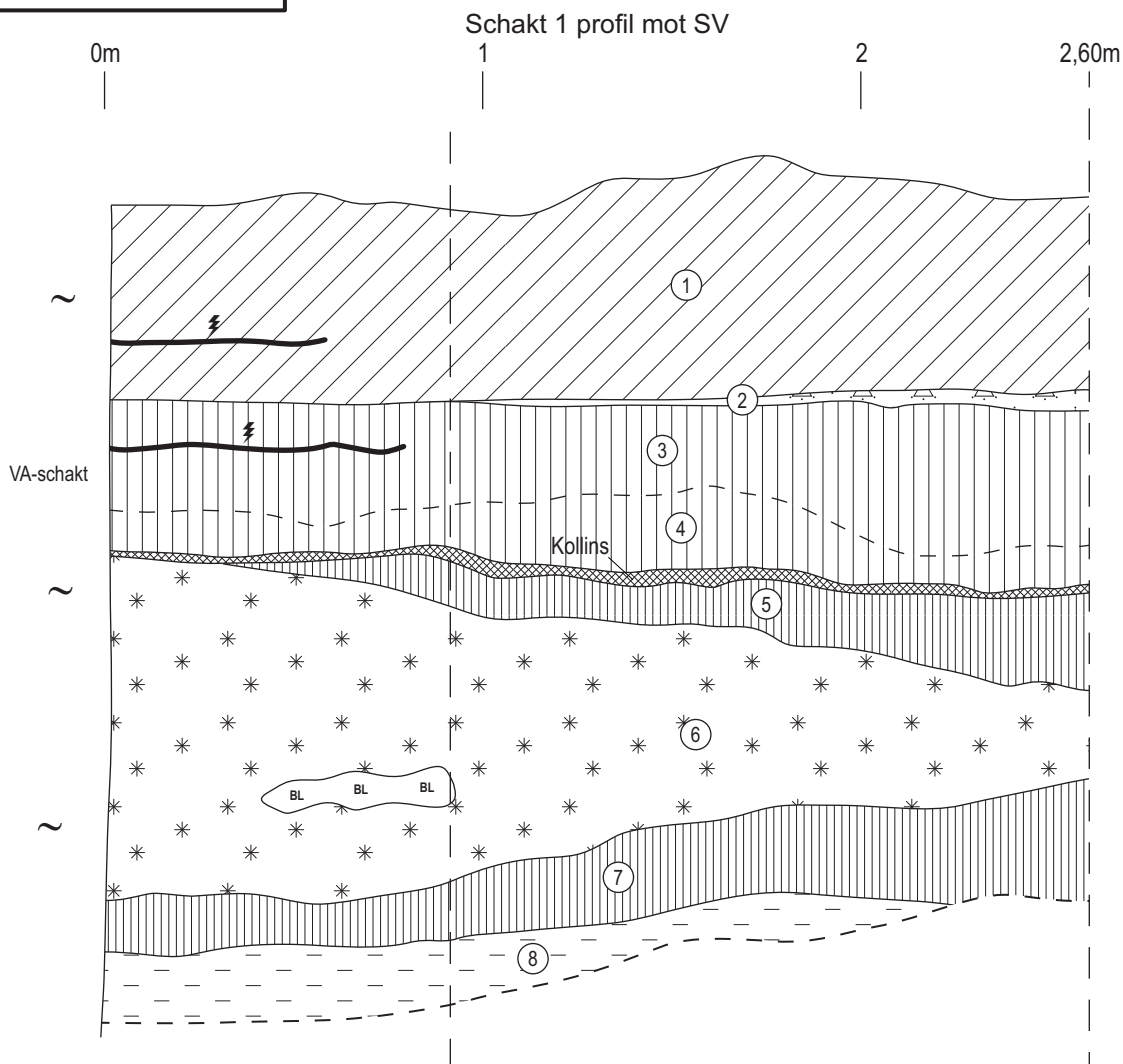
Tekniska uppgifter

Lokal	Kanalgatan, Söderköping 2:84 (kv von Platen 10 och 11)
Socken	Söderköping
Kommun	Söderköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämning	RAÄ 14
Fastighetskartans blad	64F 8h SO
Koordinater	N6483077, E577243
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Lst dnr	431-8298-11
Lst beslut	2011-11-23
Lst handläggare	Bertha Ekstrand Amaya
ÖLM dnr	522/11
ÖLM projektnummer	531343
Uppdragsgivare	SM Entreprenad AB
Kostnadsansvarig	SM Entreprenad AB
Projektledare	Emma Karlsson
Personal	-
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning
Fältarbetstid	24-25 november 2011
Sträcka	7 m
Fynd	Ja (ÖLMC4607:1-7)
Foto	Ja (digitalt)
Analyser	Nej
Grafik	Emma Karlsson
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Lasse Norr

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

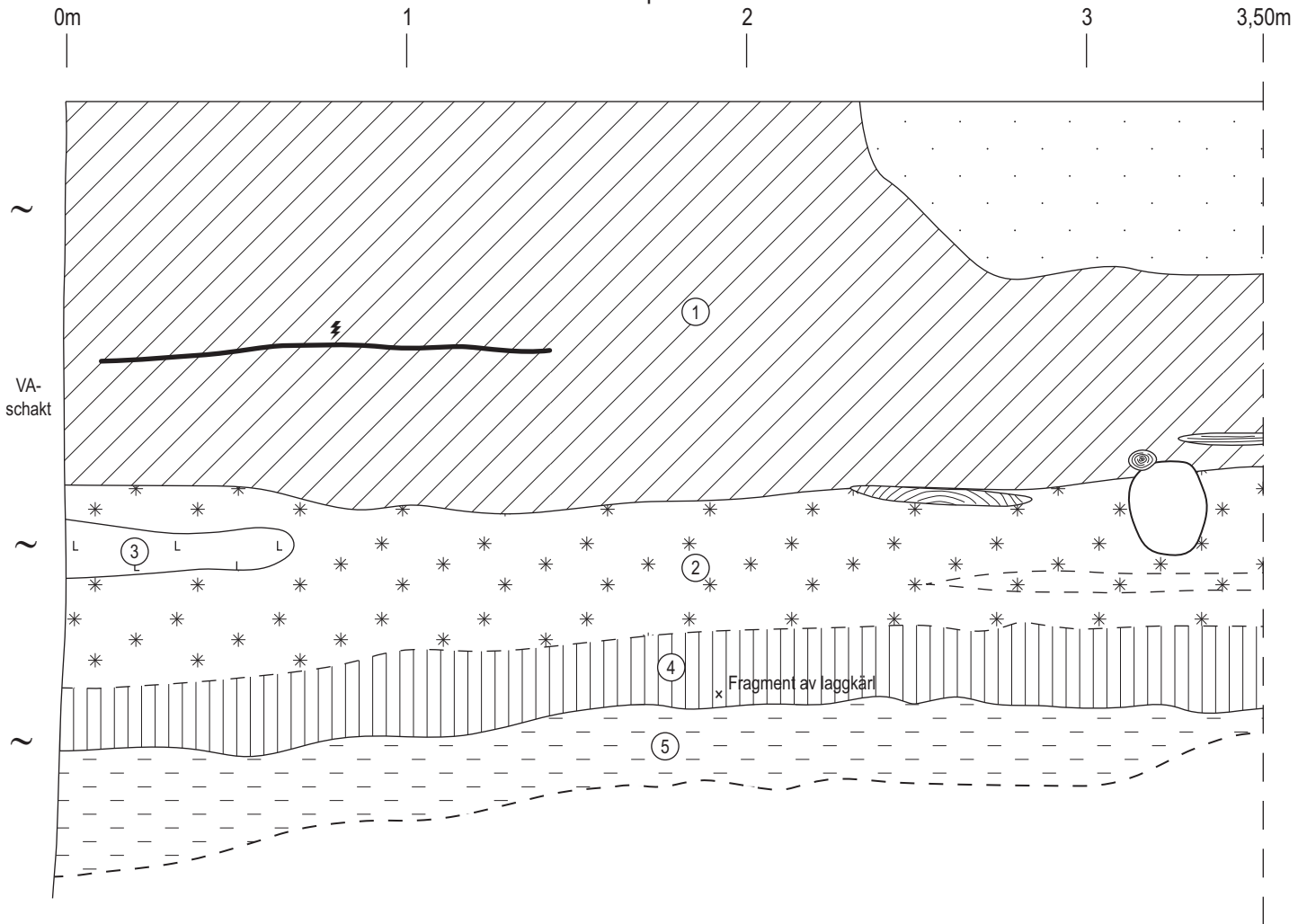
Ur allmänt kartmaterial
ISSN 1403-9273

© Lantmäteriverket MS2008/06551
Rapport 2012:20 © Östergötlands museum

- 1 Matjord.
- 2 Kalkbruk, innehåller enstaka tegel.
- 3 Ljus, brungrå, sotig silt, innehåller enstaka tegel.
- 4 Aska, sot, kol och bränd lera med kollins i botten.
- 5 Brun, fet silt, innehåller enstaka djurben.
- 6 Träflis- och barklager, innehåller enstaka läderspill och djurben.
- 7 Brunt, kompakt, fett lager, innehåller enstaka kol och sot.
- 8 Undergrund, blålera, innehåller enstaka kolstänk i toppen.

Schakt 2 profil mot SV

- 1 Matjord, omrört med störningar.
- 2 Träflislager, innehåller enstaka djurben och keramik.
- 3 Ljusgrå lera (askinblandning?).
- 4 Ljust brungrå med mörkbruna inslag, innehåller rikligt med träflis.
- 5 Undergrund, lera.

Kanalgatan
 Söderköping 2:84
 Söderköpings stad och kommun, Ög
 RAÄ 14
 Profilirtning
 Skala 1:20
 Dnr 522/11
 2011-11-25 Emma Karlsson
 Renritning Lasse Norr

Bilaga 2. Fyndlista

Fynd	Antal	Föremål	Typ	Material	Vikt	Schakt	Lager	Anmärkning
C4607:01	1	Kärl		BII:3	3,2	S1	L5/6	Ett mynningsfragment (av blomkruka?), rött gods. L5/toppen av L6.
C4607:02	1	Kärl	Trebensgryta	BII:4	36,4	S1	L5/6	Ett bottenfragment + ben av trebensgryta, rött gods med klar glasyr på insidan. L5/toppen av L6.
C4607:03	1	Kärl	Kanna	CI:1	55,7	S2	L2	Tre fragment, ev av samma kärl, ett mynnings-, ett buk- och ett bottenfragment, grått gods med gulbeige in- och utsida. Övre/mellersta delen av L2.
C4607:04	1	Kärl		CI:2	9,3	S2	L2	Ett bukfragment, grått gods med gulbeige insida samt grå utsida med stänk av klar glasyr. Övre/mellersta delen av L2.
C4607:05	1	Bränt ben		Ben	1,3	S2	L2	En flisa av rörben, dekorerat med en prickcirkel. Övre/mellersta delen av L2.
C4607:06	1	Ben	Animalie	Ben	20,7	S2	L2	En avsågad ledände, hantverksavfall.
C4607:07	2	Oidentifierat		Sandstensskiffer	69,1	S2	L2	Bryne?

Östergötlands museum genomförde i november 2011 en arkeologisk förundersökning i Kanalgatan och i fastigheten Söderköping 2:84, Söderköpings stad och kommun, Östergötland. Vid undersökningen framkom flera kulturlager varav ett var ett tjockt lager med träflis och bark. I träflislagret hittades fynd såsom yngre rödgods, stengods och ornerat ben. Vidare påträffades stenar och träfragment vilka sannolikt ingår i en syllkonstruktion respektive ett trägol. Syllstensraden hade en riktning som i stort sett överstämmer med dagens riktning på Kanalgatan.